

Možnost(i) a čas

Význam slova „možnost“ či „možnosti“ je značně neprůhledný, i když s ním všichni stále pracujeme. Nebývá zvykem si klást otázku, odkud se vlastně „možnosti“ berou, přesněji, odkud přicházejí. Mluvit o možnostech znamená de facto (i když zřídka s plným vědomím) opouštět pankauzalistické chápání světa, tj. představu, že všechno má svou konkrétní a zjistitelnou příčinu (a také svůj konkrétní a předvídatelný následek). Připustit, že nějaká možnost je „zapříčiněna“, tj. způsobena (vyvolána) nějakou konkrétní příčinou, znamená dostat se do aporií. Buď totiž pojmem možnost jako jistého druhu skutečnost, a pak taková „reálná“ možnost prostě musí nastat, takže jde jen o označení něčeho, co v každém případě nastane, ale ještě nenastalo; a o něčem takovém je možno mluvit jen v rámci subjektivního odhadu – možnost nelze konstatovat, nýbrž jen odhadovat. Anebo připustíme, že platí ona zásadně významná konotace slova „možnost“, totiž že nastat může, ale nemusí – jinak přece o „možnosti“ nemá vůbec smysl mluvit! V tomto druhém případě to však je vždycky (a nutně) „možnost“ *pro* někoho, *pro* nějaký aktivní subjekt, který zasáhne do jinak zcela objektivního kauzálního sledu jako cosi nového, co změní konstelaci a stane se jakousi „ničím nezapříčiněnou příčinou“. A pak je toto pojetí neodlučitelně spjato s chápáním „subjektu“ jako něčeho jen částečně zapojeného do kauzálního nexu, ale schopného jinak samovolnému kauzálnímu pohybu v něčem zabránit nebo jej v něčem ovlivnit a změnit. Pokud je takovéto chápání „subjektu“ do důsledků domyšleno, vede buď k jakémusi vynětí lidského subjektu z plně kauzálního přírodního kontextu, anebo k rozšíření chápání „subjektu“ na roviny nižší, než je lidská (eventuelně i na roviny nejnižší – tím se pak fakticky toto pojetí přibližuje koncepci kvantového dění, i když to tak většinou nebývá interpretováno). V tomto asi věcně nejperspektivnějším pohledu se kauzální nexus, někdy v minulosti chápáný jako pevně propojené kauzální univerzum, jaksi drobí na jednotlivé kauzální řetězce, které lze odhalovat jen tak, že je co nejdokonaleji oddělíme a izolujeme od intervencí, pronikajících do kauzálně uzavřeného procesu jako nové příčiny, jež z dosavadního kauzálního průběhu nevyplývají a mají alespoň zčásti indeterminovaný původ.

(Praha, 030422-1.)